

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Atlas minor Gerardi Mercatoris

Mercator, Gerhard

Amsterodami, 1610

Westphalia II tabula

[urn:nbn:de:bsz:31-118360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-118360)

Urbes.

IN nostra Westphaliæ descriptione sequuntur urbes, inter quas offert se primum *Monasterium*, totius Westphaliæ Metropolis, *Mediolanum* Ptolemæo, ut censet Pyrchaimerus, vulgo *Munster*. Urbs est omnium celeberrima & munitissima. In hac floruerunt litteræ & puritas Romanæ linguæ ante annos 11. Episcopatus appellacionem urbs Monasteriensis præbet, & ab insigni Monasterio ibi fundato nomen appellacionemque sortita est. Videndus Munsterus lib. 111 Cosmographiæ. Hic magna retinctorum (quos Catabaptistas nominant) orta est factio, anno 1535 & sequente, undique illius sectæ hominibus eo tanquam ad acropolim confluentibus, tantumque eorum crevit conjuratio, ut nulla humana auctoritate potuerit comprimi, lecto etiam capite seditionis *Johanne* quodam *Bukholdo* opificio sarcinatore, genere plebeio, ad omnia parato, ingenio, audacia, facundia, fraudibus supra reliquos omnes præcellente. Hic se Regem non est veritus prædicare. Episcopus igitur vi sibi debellandos hostes ratus, opibus Archiepiscopi Coloniensis, & Ducis Cliviensis adjutus, post 11 v. obsidionis mensem urbe sua potitus est. Regem forcipibus candentibus laceratum, ferreaque corte inclusum, è turri suspendi jussit. *Susatum* (*Soest*) urbs Westphaliæ post Monasterium opulentissima amplissimaque, decem populosis distincta Parceciis. Primæva fundacione castrum seu præfecturam fuisse perhibent, quæ in tantam paullatim urbem excreverit. Indeque Susati appellacionem natam, quod ob loci situsque oportunitatem, ædificiorum aliquid ad castrum ipsum semper accesserit, ut a quotidiano incremento, *Susatum* quasi *ein Zusatz*, sit cognominatum. Complures pagos vicinos sibi subditos occupat, olim Præfecturas minores, quos populari nunc lingua, *die Burden* indigetant. Urbs hæc nunc sub Cliviorum, Iuliacensium ac Montensium Ducis clientela est, quum ante fuisset Archiepiscopo Coloniensi subjecta. *Wesalia inferior* vulgo *Wesel*, urbs clara opibus, dignitate, ædificiis & mercatura. Ad alterius superioris differentiam quæ in sinistro Rheno latere sita est, *Wesalia* est dicta inferior. Ex præterfluvio Lippia fluvio commoditates haud poenitendas percipit, qui sinistrum ejus latus aduens, statim Rheno confociatur. Est *Wesalia* memorabilis misericordiæ ara, a Clarissimi viri ac D. D. Henrici Oliferii, cognomento Baers, D. Cancellarii Cliviensis &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomium nimirum, ubi senio & ætate confectis Viris vitæ necessaria liberalissime suppeditantur: cujus annuos proventus Filius, paternæ pietatis memor, adauxit. De Oldenburgo supra diximus. *Osnaburgum* sive *Ossenburgum* insignis Civitas, a Comitibus de Engern crecta, auctore Hermanno. Alii a Julio Cæsare hanc urbem inceptam esse perhibent, ut Annales Saxonum. Ferunt hanc a pellibus bovinis dictam, quibus urbs hæc fuerat circumdata. Situ amoenam obtinet vallem amnique Hafa irrigatur. Pinguem in cacoquunt Cerevisiam, *Buse* vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, Widekindi etiam Arce, huicurbi vicina, expugnata, eaque imposito præsidio firmata decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum *Osnaburgensem* esse voluit. Summe etenim hanc urbem præ cæteris coluit, cui privilegium novæ Scholæ concessit, in qua Græcæ & Latine litteræ a Viris doctis traderentur: ut scribunt Munsterus, Hamelmannus, & Argentinensium

tinensium Chronica. *Minda*, vulgo *Mynden* urbs amœnissima & munitissima est, ex navigio *Visurgis*, ejusque alluvione, amœnitatem, Pisces & alia commoda sentiens; coquit bonam *Cerevisiam*, vicinis multis gratam, variisque abundat mercaturis. De hujus primis initiis ita scribit Munsterus: Cum *Widukindus*, primarius Saxoniarum Dux, ad fidem Christi pervenisset, permisit Carolo Imperatori Arcem suam ad fluvium *Weferam*, ut in ea firmaret Episcopo locum, capax enim amborum fuit, ita ut Episcopo diceret, mea atque tua erit communi jure Arx ista, ut inde Saxonum lingua *Myndyn* diceretur. Sed temporum successu ex y factum est, vocaturque Civitas ipsa hodie *Mynden*. *Arnspergum* vulgo *Arnsberg*, Metropolis Comitatus ejusdem nominis. Situm est ad Ruram fluvium, Arcem editiore Monte adjunctam habet, gratum & commodum Episcoporum Colonienfium domicilium, ut quæ jucunda simul & utilia venationis exercitia, Piscium item copiam ex præterlabente Rura præbeat. *Warburgum* non inelegans Westphaliæ Opidum situ inæquali, Diocula aquis instructum, Comitatus olim titulo, uti *Hamelmannus* perhibet, illustre, qui idem hoc Opidum a præstanti commendat *Cerevisia*, gratissimo iis potu, qui cum parvo crumenæ dispendio, génio indulgere cupiunt. *Tremonia*, *Dortmund*, in mediterraneo Comitatus Tremoniensis. Hic Sacri Imperii Comitatus atque etiam urbs, earum ditionum albo recensentur quæ sine intermedio Romanorum Imperatorem agnoscunt Dominum, Vrbs quondam *Trotmannis* Suevorum populis *Trotmannia*, posteris temporibus *Tremonia*, vulgari autem dialecto, *Dortmund* appellata est. Annales veterumque quæ exstant Monumenta declarant eo loci, ubi postea urbs Tremoniensis exstructa est, duos olim Pagos Veterem scilicet & Novum existisse, qui Imperium castri Trotmannorum intermedii sequerentur. Sub id vero tempus, quando *Carolus Magnus* hæc omnia Saxonica Provincias subegisset, Ius Municipii accipere, paulatimque in Opidum coalescere cœpisse. Is enim perspecta soli ubertate situlque non vulgari præstantia, Colonias huc deduxit, sedemque hic sibi Aulæque Regiæ domicilium firmavit. Ex qua vetustatis memoria in agro suburbano fertilissimo equidem loco posita latifundia (quorum possessio per Comites olim in Senatum translata est) *Conings-Hoffs Landt*, & curtes seu villa istæ amplissima per vicinos agros ditionesque circumjectæ *Reichshofen* nuncupantur, quæ census suos Frumentorum annuos ad Aulam ibi Regiam conferre tenebantur. Sunt & *Dusseldorpium* & *Hervordia*. Eximiorum gentium *Widenbrugge* & *Coesvelt*. Suntque in hac Tabula Comitatus, *Lemgōw*, *Benthem*, *Lingen*, *Teklenborck*, *Diepholt*, *Schouwenberg*, *Ravensberg*, in quo sunt IV Præfecturæ, *Sporenberg*, *Ravensberg*, *Vlothem*, *Lymburg*, *Lippe*. Episcopatus, *Monasteriensis*, in quo sunt Præfecturæ, *Walbeck*, *Sassenburg*, *Stromberg*. Burgraviatus, *Werne*, *Bocholt*, *Abus*, *Horstmar*, *Bevegern*, *Rheine*, *Meppen*, *Nienhuys* deit. *Cloppenburg*, *Wilhusen*, *Vecht*: & Comitatus II, *Steenverdt*, *Gemen* & *Erfmaschalck Northkercken*. *Osnaburgensis*, *Mindensis*, *Paderbornensis*. Sed de his satis, ad reliqua pergamus. Westphalia Stagnis, Paludibus, ac Fluminibus multis irrigua. Flumina sunt *Visurgis*, *Amisis*, *Glaa*, *Neth*, *Hasia*, *Honta*, *Sala*, *Lippia*, *Stovera*, *Aa*, *Vidrus*: ad Amisim pertinent *Dewera*, *Dexta*, *Glaa*, *Berckel*, quorum fontes plerique hic reperiuntur. Sunt & Montes in Westphalia collesque plurimi, utpote *Bnenberg* & alii. Nec desunt Silvæ, inter quas: *dat HenRetholt*, & *de Averi* & *Holt mæck*, *Teutobur*.

Flumina.

Tentoburgensis saltus, ad Lippia ortum. Ad opera publica venio. Carolus Magnus multas Ecclesias in Westphalia erexit. Primam vero Osnaburgi Episcopalem Ecclesiam in honorem Divi Petri, Crispini ac Crispiniani condidit. Est Sufati templum celeberrimum miræ magnitudinis, cum maximæ altitudinis Turri, S. Patroclo sacrum, quæ in tutelarem Divum agnoscit hæc Civitas. Reliqua cum Templis, tum Monasteria, Nosocomia, Xenodochiaque quæ Monasterii & in aliis urbibus conspiciuntur, prætereo. Carolus Magnus Westphalos ad Christianam Religionem vi compulisse, supra diximus. Cæterum cum sæpius subactos, rebellando tamen refractarios, datam semper fidem violare animadverteret, visum est illi ex re fore si diritate supplicii exemplorumque terrore castigaret illorum proterviam. Itaque iudices arcanos constituit, quibus jus ac potestatem animadvertendi in perjuros, aut temerariæ fidei reos, aut facinoris compertos, inauditos atque indefensos, delegavit. Ea severitas & truculentia Westphalorum gentem in fide atque officio continuit, cum sæpius in Silvis Magnates & non mediocribus fortunis Viros suspensos perfractis laqueo cervicibus vitam finitise cernerent, nulla accusatione præmissa. Scribit Æneas Pius ad suam usque ætatem continuatum fuisse illud iudicium, secretosque ritus observari, quibus criminosos judicant, & reos damnationis suæ incios, ubicunque reperti, fuerint, supplicio affici: eosque Scabinos appellari, qui huic iudicio cum potestate præsumunt, restatur. Sed hæc hæcenus. Westphalum se esse profitemur Ioannes Lewenclavius nobilissimus Vir doctrina multa atque linguæ utriusque Latinæ atque Græcæ cognitione, converso a se toto Xenophonte, omnibus Nazianzenis operibus, Historicis aliquot præterea Græcis, & aliis Græcorum libris felicissime reddendis & interpretandis celeberrimus. Gentem habet hæc regio venustam, elegantis & præcæ staturæ, fortemque robustamque corpore & audacem mente. Militiam habet copiosam, promptamque ad arma & mox paratam. Ingeniosi etiam perhibentur Incolæ, ac proverbio dici solet, Westphalos plures astutos, subdolos, versipellesque, quam stultos gigni. Adulteriorum ac spurcitiei omnis severa olim censura hic erat. Cibus panis niger & caesus: Carnes quoque tam bovillæ, quam suillæ, & quidem plurimæ, eæque plerumque fumo duratæ: Imprimis pernæ quas etiam crudas edere Incolis non insuave est. Potus Cerevisia: opulentiores Vino utuntur ex Rheno advecto, licet magno ematur precio. Cum vero ager plerisque locis minus gratus sit cultori, fit ut Artibus Mechanicis ac Mercaturæ se dedant Incolæ. Merces sunt Lapides statuariæ, ac ædificiis exstruendis aptissimi, Molares etiam ac Cotes: imprimis vero pernæ delicatissimæ vel Principum mensis expetitæ. De hac regione hi versus Rhythmi vulgo circumferuntur:

*Hospitium vile,
Cranck broot, dun bier, langhe wils,
Sunt in Westphalia:
Qui non vult credere, loop da.
B b b iij*

*Opera publica.**Ratio gubernandi.**Mores.**Victus.**Opificia.**Mercimonia.*

Tertia